ISSN 2029-5510 Mokslinės konferencijos pranešimų rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE
2010 (2)

EKSTREMALIŲ SITUACIJŲ VALDYMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Rolandas Nagrockas

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT– 44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 30 36 69, E.l. paštas r.nagrockas@mruni.eu

Santrauka. Civilinės saugos sistemos funkcionavimo tobulinimo ypatumai ir problemos Lietuvoje nebuvo plačiai analizuojamos, nors susirūpinimą visuomet kėlė ekstremalių situacijų šalyje susidarymo tikimybė. Avarija Ignalinos atominėje elektrinėje, avarijos transporte pervežant radioaktyviąsias medžiagas ir pavojingas medžiagas naudojančiose įmonėse, pavojingų užkrečiamų ligų atvejai, ekologinės katasrofos grėsmė dėl Baltijos jūroje nuskandintų cheminių ginklų – visiems šiems ir daugeliui nepaminėtų pavojų turi būti tinkamai pasiruošę civilinės saugos sistemos institucijos ir visuomenė, kad būtų užtikrinta žmonių sveikatos, gyvybės ir mus supančios aplinkos apsauga.
Ypatingai svarbus yra civilinės saugos sistemos institucijų darbuotojų ir visuomenės mokymas ir informavimas civilinės saugos klausimais, kadangi nuo jo tiesiogiai priklauso įvykusių ekstremalių situacijų valdymo efektyvumas.

Raktiniai žodžiai: Civilinė sauga, civilinės saugos mokymas, ekstremali situacija, ekstremalių situacijų valdymas.

ĮVADAS

Pastarąjį dešimtmetį pasaulį sukrėtę įvairaus pobūdžio ekstremalūs įvykiai parodė, kad net ir ekonomiškai stiprių šalių ekstremalių situacijų valdymo veikloje, lokalizuojant ekstremalias situacijas ir šalinant jų padarinius, yra spragų bei trūkumų (uraganų JAV padaryta žala, masinių riaušių Prancūzijoje sukelti nuostoliai).

Planuojant ekstremalios situacijos valdymą reikia nesiremti vien tik ankstesne patirtimi ir nereaguoti pasyviai. Daug svarbiau pabandyti nuspėti galimus įvykius bei numatyti galima jų eigą ir rementis prognozėmis pasirengti su jais susitvarkyti veikiant aktyviai.

Valdant ekstremalias situacijas susiduriama su psichologinėmis problemomis, kurias tenka spręsti patiems arba padėti su jomis susidoroti kitiems. Tuo pat metu būtina planuoti ir vykdyti veiklą, mažinančią ekstremalią situaciją ar švelninančią jos pasekmes.

Planuoant veiksmus ekstremalios situacijos metu patartina:

-atlikti savo veiksmus aktyviai ir tinkamai;

-stengtis aiškiai mąstyti, racionaliai vadovauti ir laiku priimti sprendimus;

-įžvelgti ilgalaikes ir trumpalaikes pasekmes;

-sugebėti tinkamai patarti ir objektyviai įvertinti priimtus sprendimus;

-teikti tikslią informaciją savo darbuotojams, visuomenei, vadovybei ir žiniasklaidai;

-siekiant efektyvaus ekstremalios situacijos valdymo tinkamai naudoti žmogiškuosius ir materialinius išteklius;

-sugebėti dirbti ir bendrauti patiriant didelį fizinį ir protinį krūvį su kitomis institucijomis;

-rūpintis savimi ir kitais, apskaičiuoti krūvius, kad kuo ilgau išlikti darbingu ir tinkamu atlikti būtinus gelbėjimo darbus.

Ekstremalios situacijos valdymas vyksta ne tik jai įvykus, bet ir pasirengimo laikotarpiu, kai numatoma vykdyti veikla yra planuojama.

Efektyviam ekstremalios situacijos valdymui būtinos parengiamosios priemonės – darbuotojų švietimas, mokymas ir pratybos, teisingas technologijų pasirinkimas ir naudojimas bei efektyviai veikianti informavimo sistema.

CIVILINĖS SAUGOS SAMPRATA IR LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĖS SAUGOS SISTEMOS KŪRIMAS

Civilinė sauga – veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų, ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremaliųjų situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą[1].

1991 m. rugsėjo 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė šalies gyventojų ir turto apsaugą didelių pramoninių bei stichinių nelaimių, katastrofų, karinių incidentų atveju, taikos ir karo metu įvardijo kaip vieną iš valstybės gynybos funkcijų ir pavedė ją atlikti Krašto apsaugos departamentui (dabar Krašto apsaugos ministerija).

1991 m. spalio 15 d. įkurta Gelbėjimo ir civilinės saugos tarnyba.

1992 m. kovo 9 d. patvirtinti Krašto apsaugos ministerijos Civilinės saugos departamento laikinieji nuostatai.

1995 m. balandžio 25 d. penktųjų atkurtos krašto apsaugos sistemos metinių proga Vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas - Lietuvos Respublikos Prezidentas - Civilinės saugos departamentui įteikė svarbiausią kovinės šlovės simbolį - vėliavą.

1998 m. gruodžio 15 d. priimtas Civilinės saugos įstatymas.

2000 m, vasario 4 d. Krašto apsaugos ministerijos Civilinės saugos departamentas reorganizuotas į Civilinės saugos departamentą prie Krašto apsaugos ministerijos.

[1] Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01 // Valstybės žinios.1998, Nr. 115-3230.

2001 m. kovo mėn. JAV skyrė 285 tūkstančių dolerių paramą įkurti Civilinės saugos mokymo centrą Nemenčinėje.

2002 m. Tarptautinės civilinės gynybos organizacija kovo 1 d. paskelbė Tarptautine civilinės saugos diena.

2003 m. sausio 2 d. Nemenčinėje pradėjo veikti naujasis Civilinės saugos mokymo centras prie Civilinės saugos departamento prie Krašto apsaugos ministerijos.

2004 m. balandžio 1 d. Civilinės saugos departamentas pakeitė pavaldumą – iš Krašto apsaugos ministerijos į Vidaus reikalų ministeriją ir vadinsis Civilinės saugos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos. Visas Civilinės saugos departamento steigėjo funkcijas vykdo Vidaus reikalų ministerija.

2004 m. Civilinės saugos departamentas reorganizuojamas ir prijungiamas prie Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento.

Nuo 2005 m sausio 1 d visas civilinės saugos funkcijas vykdo Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas. Manoma, kad Civilinės saugos departamento prijungimas prie Priešgaisrinės apsaugos departamento padės sukurti tobulesnį ekstremalias situacijas valdymą.

Civilinės saugos departamentą prijungus prie Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, vykdoma visos civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos reforma. Reforma siekiama supaprastinti ekstremalių situacijų valdymą bei išteklių panaudojimą, atskirti su ekstremalių situacijų ir krizių valdymu susijusių institucijų uždavinius ir funkcijas, o civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos planavimo ir vykdymo funkcijas pavesti vienai institucijai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. liepos 15 d. nutarimu Nr. 796 patvirtinto Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo koncepcija. Šios Koncepcijos pagrindu buvo siūloma „parengti Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriame bus reglamentuoti civilinės saugos sistemos šalyje organizavimo ir veikimo teisiniai bei organizaciniai pagrindai, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų kompetencija, juridinių ir fizinių asmenų teisės ir pareigos civilinės saugos organizavimo srityje“.

2009 m. rugsėjo 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1158 neteko galios Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo koncepcija ir šiuo metu įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-2012 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189 „Dėl Lietuvos Vyriausybės 2008-2012 metų programos įgyvendinimo

priemonių patvirtinimo“ 250 priemonę yra parengta ir priimta Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo nauja redakcija[2].

Civilinės saugos teisinių santykių reguliavimas įstatymu pasirinktas todėl, kad civilinė sauga yra organizuojama visoje valstybėje ir apima visus piliečius bei užsieniečius, esančius Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas nuo jo įsigaliojimo, t.y. nuo 1998 m. gruodžio 31 d., buvo keitėsi septynis kartus (Valstybės žinios. 1998, Nr. 115-3230; 2000, Nr. 61-1805; 2003, Nr. 73-3351; 2004, Nr. 28-872, Nr. 163-5941; 2006, Nr. 72-2691; 2009, Nr.159-7207), todėl šiandien yra sudėtinga taikyti ir painu tobulinti šį įstatymą įgyvendinančius teisės aktus.

Apžvelgus aukščiau paminėtus civilinės saugos sistemos struktūros ir civilinę saugą reglamentuojančių teisės aktų keitimus galime teigti, kad Lietuvoje 1991 m. prasidėjusi civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos reforma tęsiasi iki šių dienų. Civilinę saugą reglamentuojančių teisės aktų ir sistemos struktūros pakeitimai ženkliai nekeičia esamos situacijos – ekstremalių situacijų valdymas sudėtingas dėl dažno įstatymo keitimo, pasiruošimas ekstremalioms situacijoms dažniausiai vyksta tik „popieriuje“, nemodernizuojama gyventojų įspėjimo sistema, kuri naudojama informavimui apie įvykusią ekstremalią situaciją, abejotinas civilinės saugos slėptuvių tinkamumas apsaugoti gyventojus įvykus ekstremaliai situacijai ir kt.

GYVENTOJŲ PAGRINDINIŲ ŽINIŲ APIE EKSTREMALIAS SITUACIJAS TYRIMAS

Visuomenė yra neatsiejama civilinės saugos sistemos dalis. Suprantama, kad Lietuvoje įvykus ekstremaliai situacijai, prie kiekvieno šalies piliečio neprieis civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos pareigūnas paaiškinti apsisaugojimo būdų nuo grėsmės sveikatai ar gyvybei, nenurodys veiksmų kuriuos reikia atlikti, kad būtume saugūs. Saugumą turėtume suvokti kaip esminį žmogaus poreikį ir įvertinti, kad mūsų teorinis ir praktinis pasirengimas galimoms ekstremalioms situacijoms yra būtinas teisingų veiksmų atlikimui. Suprantama, kad saugi visuomenės būtis nėra tik politikų ir valdžios pareigūnų, kurie sprenžia nacionalinio ir tarptautinio saugumo valstybėje problemas, reikalas, bet ji „betarpiškai liečia kiekvieną toje valstybėje gyvenantį žmogų, nes yra būtina jo egzistencijos sąlyga, labai reikšminga tos

[2] Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01 // Valstybės žinios. 2009, Nr. 159-7207.

egzistencijos kokybės dalis“. [3] Todėl visi Lietuvos Respublikos piliečiai turėtų žinoti civilinės saugos pagrindus, pareigas ir veiksmus gavus informaciją apie gresiančią ekstremalią situaciją, priemones ekstremalių situacijų padarinių šalinimui, apsisaugojimo būdus ir kitą

Žmonių saugumas tiesiogiai priklauso nuo to, kaip mes sugebame numatyti ateitį, kaip dažnai susimąstome apie ateityje mums galinčias nutikti nelaimes. Suprantama, kad negalėsime tinkamai pasiruošti ir veikti ekstremalios situacijos metu, nežinodami kokie pavojai mums gresia, todėl pirmiausia, susirūpinus savo saugumu, reikėtų identifikuoti šiuos pavojus. Tokia informacija pateikiama Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento tinklapyje: „Lietuvoje yra gana daug ekstremalių situacijų šaltinių, galinčių sukelti daugelio žmonių žūtį ar pakenkti sveikatai. Tai – Ignalinos atominė elektrinė, daugiau nei 250 chemiškai pavojingų objektų, pavojingų cheminių medžiagų pervežimai, susisiekimo sistema, naftos pramonė, dujotiekio bei naftotiekio tinklai. Negalima atmesti teroro bei diversijos aktų galimybės.“[4] Dauguma Lietuvos civilinės saugos sistemą analizuojančių autorių, antai kaip P. Čyras vadovėlyje „Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose“ išskiria panašias pagrindines ekstremalių situacijų rūšis:

- gamtinės – ryškūs klimatinių sąlygų pakitimai, sukeliantys stichines nelaimes, masinius miškų ir durpynų gaisrus, geologiškai pavojingus reiškinius, ypač pavojingas arba masines epidemijas, epizootijas, epifitotijas;

- techninės – įvairių technologinių procesų sutrikimai, dėl kurių kyla gaisrai, įvyksta sprogimai, patenka į aplinką cheminiai ir radioaktyvieji teršalai, griūva pastatai, įvyksta įvairių transporto rūšių avarijos, energetikos, magistralinių vamzdynų avarijos ir kiti ekstremalūs įvykiai, būdingi pramonės objektams ir komunikacijoms;

- ekologinės – priežastys, sukeliančios sausumos būklės, atmosferos sudėties ir savybių, hidrosferos būsenos pakitimus;

- socialinės – masinės riaušės ir neramumai, blokados, provokacijos, diversijos, teroro aktai, taip pat kariniai veiksmai Lietuvos ar kaimyninės valstybės teritorijoje. [5]

Mano nuomone, labai svarbi gyventojams žinotina informacija yra civilinės saugos signalai. Lietuvoje yra sukurta gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema, kurios tikslas yra „laiku perspėti gyventojus ir visas ekstremalios situacijos valdymo grandis apie gresiantį avarijų, gaivalinių nelaimių bei kitų ekstremalių situacijų pavojų ir užtikrinti šios informacijos

[3] Bagdonavičius V. Lietuvos nacionalinis saugumas: teorija ir realijos – Vilnius, 1994.P.8.
[4] http://www.vpgt.lt/index.php?219991083 :prisijungimo laikas:2010-09-19.
[5] Čyras P., Dubonis R., Šukys R. ir kt. Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose – Vilnius:Technika, 2009.P.28.

operatyvų perdavimą.“[6] Susidarius ekstremaliai situacijai gyventojai, išgirdę garsinį signalą, privalo skubiai įsijungti radiją, televizorių ir išklausyti tarnybų pranešimus apie kilusį pavojų bei veikti vadovaujantis pateiktomis rekomendacijomis. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1992 m. liepos 30 d. potvarkiu Nr. 766 P patvirtino civilinės saugos signalus ir jų paskelbimo tvarką. Yra nustatyti aštuoni civilinės saugos perspėjimo signalai, kurie galioja visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Dėmesio visiems! Tai pagrindinis perspėjamasis garsinis civilinės saugos signalas, kuris skelbiamas, įjungiant gamyklų, įmonių, laivų, garvežių, specialiųjų mašinų garsinius signalus, centralizuoto bei vietinio valdymo elektros sirenas. Signalą gali perduoti ūkio subjekto vadovas, miesto ir rajono savivaldybės administracijos direktorius, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, priklausomai nuo ekstremalaus įvykio masto. Šį signalą lydi kitas signalas, kuris perspėja jau apie konkretų pavojų.

Radiacinis pavojus! Šis signalas yra skelbiamas tuomet, kai kyla tiesioginė vietovės radioaktyviojo užteršimo grėsmė arba toks užteršimas yra nustatomas. Taip gali atsitikti įvykus bendrajai atominės elektrinės avarijai arba kitokios kilmės radiacinėms ir branduolinėms avarijoms. Signalo tekstas ir konkretūs nurodymai skelbiami panaudojant perspėjimo sistemą, ryšių priemones, radiją ir televiziją savivaldybių arba Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos sprendimu.

Cheminis pavojus! Šis signalas yra skelbiamas tuomet, kai kyla tiesioginė cheminio užteršimo grėsmė arba nustačius vietovės užteršimą pavojingomis cheminėmis medžiagomis, įvykus pramoninei avarijai ar nelaimei su pavojingomis medžiagomis. Signalas skelbiamas pavojingų objektų vadovų, savivaldybių arba Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos sprendimu.

Katastrofinis užtvindymas! Tai yra vietinės reikšmės signalas, kuris gali būti skelbiamas dėl galimos avarijos Kauno hidroelektrinėje. Skelbiamas tų rajonų gyventojams, kuriems gresia tiesioginis užtvindymo pavojus – Kauno miesto, Kauno, Šakių, Jurbarko, Šilutės. Sprendimą dėl signalo skelbimo priima Kauno apskrities viršininko administracija.

Potvynio pavojus! Šis signalas yra skelbiamas tuomet, kai kyla tiesioginė potvynio grėsmė polaidžio ar intensyvių liūčių metu, pakilus upių lygiui ir pasiekus stichinio vandens lygio kriterijus, nustatytus Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Signalas skelbiamas apskričių

[6] Paškevičiūtė A., Monkeliūnienė J., Vilkelienė D. ir kt. Civilinė sauga mažiems ir dideliems – Vilnius:2007.P.25.

viršininkų, savivaldybių arba Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos sprendimu per visuomenės informavimo priemones.

Uragano pavojus! Toks signalas skelbiamas artėjant katastrofiniam meteorologiniam reškiniui, kuris gali sukelti ypatingą pavojų. Skelbiamas hidrometeorologijos tarnybos sprendimu per visuomenės informavimo priemones perduodant kitą būtiną informaciją.

Oro pavojus! Šis signalas skelbiamas kilus tiesioginei priešo užpuolimo grėsmei visiems šalies gyventojams. Skelbiamas visomis informavimo ir ryšių priemonėmis tik Krašto apsaugos ministerijos sprendimu.

Oro pavojaus atšaukimas! Skelbiamas Krašto apsaugos ministerijos sprendimu per visuomenės informavimo priemones, praėjus tiesioginei priešo užpuolimo grėsmei ar pasibaigus antpuoliui.[7]

Naudojant anketavimo metodą buvo apklausti 187 gyventojai, priklausantys skirtingoms socialinėms grupėms: 36 moksleiviai, 34 studentai, 36 tarnautojai, 31 darbininkas, 17 verslininkų, 21 pensininkas ir 12 bedarbių.

Vienas iš respondentams pateiktų klausimų šioje apklausoje buvo apie gyventojų perspėjimo ir informavimo sistemą: į klausimą, ar žino ką reiškia elektros sirenos gausmas, teisingai atsakė 73,5% respondentų, ir, ką reikėtų daryti išgirdus jį, teisingai atsakė 73,8% respondentų. Tai, kad dauguma respondentų atsakė teisingai, paaiškinama tuo, kad elektros

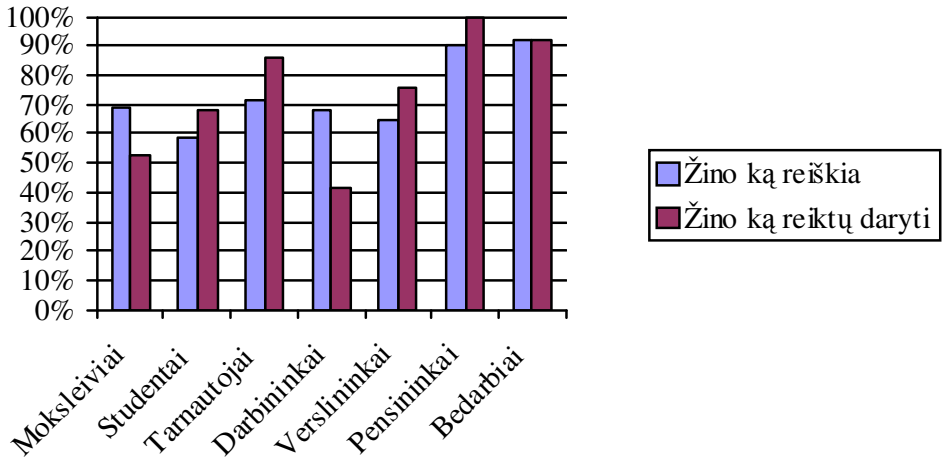

1 pav. Gyventojų veiksmai po perspėjamojo garsinio signalo

[7] http://www.civilinesauga.lt/index.php?lng=lt&content=pages&page_id=19;prisijungimo laikas:2010-11-24.

sirenos gausmą jie girdi gan dažnai, nes jos profilaktiškai tikrinamos vieną kartą per ketvirtį jas įjungus. Grafinis tyrimo duomenų vaizdas pateikiamas 1 paveiksle.

Nors iš pažiūros atrodytų, kad informaciją apie gyventojų perspėjimo ir informavimo sistemą žino dauguma respondentų, tačiau mano nuomone, šie tyrimo rezultatai atskleidžia gyventojų žinių apie minėtą sistemą stygių. Tai yra problema, kadangi net 27,2 % respondentų, nežinodami saugaus elgesio taisyklių išgirdus pavojaus signalą, rizikuotų savo sveikata ir gyvybe. Natūralu, kad nežinodami kaip elgtis, nevaldytų savo emocijų, tuo sukeldami paniką tarp žmonių ir apsunkindami veiksmus, reikalingus atlikti apsisaugojimui nuo pavojų.

Kita visuomenei žinotina informacija yra apie kolektyvines ir individualias apsaugos priemones. Literatūroje ši tema plačiai išnagrinėta autorių K. Baikščio, M. Beinoravičiaus, K. Burneikos knygoje „Civilinės saugos pagrindai“. Jų teigimu, įvykus ekstremalioms situacijoms „kartais nespėjama, dažnai nenorima palikti savo turto, dalis įmonių turi dirbti ir nelaimės meto sąlygomis, todėl reikalingos žmonių apsaugos priemonės tose vietose, kur jie gyvena ir dirba“. [8]

Kolektyvinės apsaugos statiniai – tai specialūs statiniai (tipinės slėptuvės), taip pat kiti statiniai (gyvenamosios ir darbo patalpos, rūsiai, požeminės perėjos, tuneliai ir pan.), kurie, tinkamai juos paruošus, gali būti naudojami žmonių apsaugai nuo prognozuojamo pavojingo poveikio. Slėptuvės turi būti:

-valstybinės reikšmės objektuose: Prezidentūroje, Seime, Vyriausybės ekstremalių situacijų valdymo centre, ministerijų ir žinybinių ekstremalių situacijų valdymo centruose;

-gyvybiškai svarbiuose objektuose: ligoninėse ir vaistų gamybos įmonėse, Lietuvos telekomunikacijų sistemoje, valstybinio radijo ir televizijos objektuose, elektros, šilumos, dujų tiekimo objektuose, geležinkelio sistemoje, duonos ir grūdų gamybos objektuose, krašto apsaugos, policijos ir priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos objektuose;

-rizikos objektuose: Ignalinos atominėje elektrinėje, chemiškai pavojingose įmonėse, kariniuose daliniuose, vertybinių popierių saugyklose ir kt. [9]

Visi Lietuvos Respublikos gyventojai privalo žinoti, kad išgirdus pranešimą, jog reikia eiti į slėptuvę, būtina tai daryti nedelsiant su savimi pasiimant tik būtiniausius daiktus. Turi būti iš anksto žinoma, į kokią slėptuvę reikia eiti ir kur ji yra.

[8] Baikštys K., Beinoravičius M., Burneika K. ir kt. Civilinės saugos pagrindai – Vilnius:Meralas, 1996.P.157.
[9] http://www.civilinesauga.lt/index.php?content=pages&lng=lt&page_id=33 ;prisijungimo laikas:2010-10-15.

Deja, Lietuvoje nėra tiek slėptuvių, kad nuo radiacinės taršos, griūčių ar kitų ekstremalių situacijų galėtų pasislėpti visi šalies gyventojai. „Susidarius ekstremaliai situacijai, gyventojai trumpam laikui (iki 2 parų) galėtų pasislėpti paprastosiose slėptuvėse, t.y. reikiamai užsandarintose ir hermetizuotose gyvenamosiose ir (ar) negyvenamose patalpose: rūsiuose, požeminiuose garažuose, pėsčiųjų perėjose, transporto tuneliuose.“[10]

Tyrimo metu nustata, kad tik 9% respondentų žino, kur yra artimiausia slėptuvė. Iš jų , 25% žinotų, kaip derėtų elgtis būnant slėptuvėje. 2 paveiksle pateikiamas grafinis šio tyrimo duomenų vaizdas.

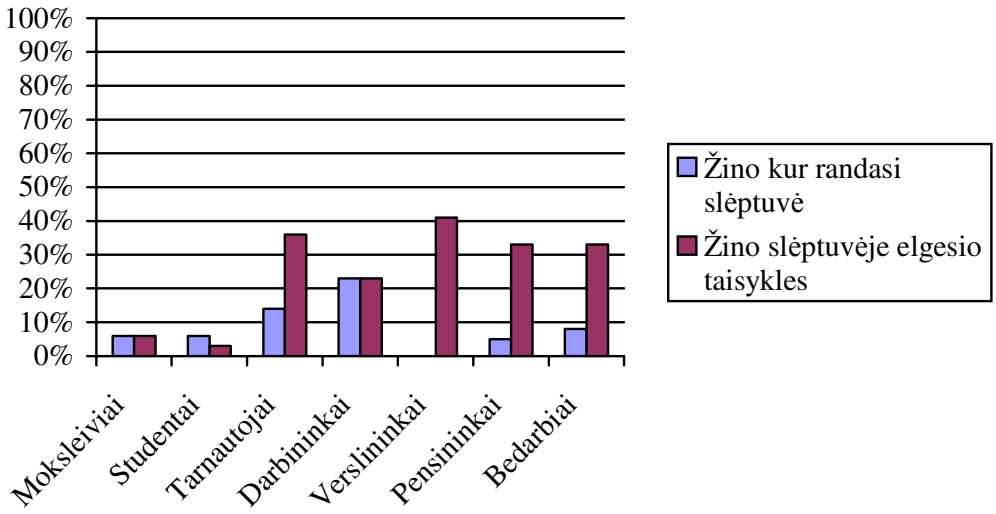

2 pav. Inžinerinė gyventojų apsauga

Vertinant 2 paveiksle pateiktus gyventojų žinių apie civilinės saugos slėptuves tyrimo duomenis, galime daryti išvadą, jog įvykus branduolinei avarijai arba gresiant kitiems pavojams, į civilinės saugos slėptuves atvyktų tik 9% respondentų, vadinasi net 91% rizikuotų savo saugumu, sveikata ir gyvybe vien dėl nežinojimo ir nesidomėjimo civiline sauga iki įvykstant nelaimei.

LR Konstitucijos 19 straipsnyje teigiama “Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas” [11], tačiau mano nuomone, nesuklystume teigdami, kad pirmiausia žmogus savo teisę į gyvybę turėtų apsaugoti pats. Dažnai tam prireikia labai mažo indėlio – tik žinių suvokiant saugios žmonijos būties svarbą, o rezultatas neįkainojamas, jei dėl to išsaugojama nors vieno žmogaus gyvybė.

[10] http://www.civilinesauga.lt/index.php?content=pages&lng=lt&page_id=33 ;prisijungimo laikas:2010-10-15.
[11] Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios.1992, Nr. 33-1014.

CIVILINĖS SAUGOS MOKYMO LIETUVOJE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

„Civilinės saugos mokymas – tai veikla, kuria siekiama asmenims suteikti reikiamų civilinės saugos žinių ir gebėjimų, gilinti civilinės saugos sistemos subjektų profesines žinias, tobulinti įgūdžius ir gebėjimus pasirengti ir veiksmingai organizuoti ekstremaliųjų situacijų valdymą.“[12]

Vertinant civilinės saugos mokymo Lietuvoje aspektus, labai svarbu nustatyti santykį tarp civilinės saugos institucijų ir visuomenės, t.y kokias žinias turi visuomenė apie institucijų vykdomus veiksmus ekstremalių situacijų metu ir ar šių institucijų indėlis rengiant visuomenę praktiniams veiksmams įvykus tokiai situacijai yra pakankamas. Be abejo, kuo daugiau žinių apie civilinę saugą ir veiksmus įvykus ekstremaliai situacijai turės šalies piliečiai, tuo civilinės saugos ir gelbėjimo institucijoms bus lengvesnis šių situacijų valdymas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. birželio 7 d. nutarimu Nr.718 patvirtino civilinės saugos mokymo tvarkos aprašą, kuriame numatyti civilinės saugos mokymo tikslai ir mokymo organizavimas.

Civilinės saugos mokymo tikslai:

-stiprinti civilinės saugos sistemos parengtį Lietuvos Respublikoje;

-mokyti ir rengti visuomenę, kaip elgtis gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms;

-skatinti visuomenės pasitikėjimą civilinės saugos sistemos veikla.

Civilinės saugos mokymas organizuojamas:

-Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento Ugniagesių gelbėtojų mokyklos Civilinės saugos mokymo centre (toliau – Civilinės saugos mokymo centras);

-apskričių priešgaisrinėse gelbėjimo valdybose;

-ikimokyklinio ugdymo mokyklose;

-bendrojo lavinimo mokyklose;

-profesinėse mokyklose;

-aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose – kolegijose (toliau – kolegijos);

-universitetuose;

-valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, ūkio subjektuose ir kitose įstaigose.

[12]Civilinės saugos mokymo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7d. nutarimu Nr. 718. Žin., 2010, Nr. 69-3443.

Gyventojai, kurie nedirba, civilinės saugos mokosi savarankiškai, o „norėdami įvertinti praktinius įgūdžius dalyvauja rajonų (miestų) civilinės saugos pratybose.“ [13]

Apibendrinant aukščiau pateiktą informaciją apie civilinės saugos mokymo tikslus ir mokymo organizavimą Lietuvoje, svarbu nustatyti civilinės saugos institucijų darbuotojų ir šalies gyventojų nuomonę, ar apskritai reikalinga mokytis civilinės saugos ir ar civilinės saugos mokymo tikslai Lietuvoje įgyvendinami.

Atlikto tyrimo duomenys parodo, kad nors ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų vadovai yra atsakingi už savo bendruomenės civilinės saugos pagrindų mokymą ir praktinių įgūdžių formavimą, bet 58% moksleivių ir tik 32% studentų teigė, jog buvo mokomi savo mokymo įstaigose, o 42% tarnautojų, 19% darbininkų ir tik 6% verslininkų, jog buvo mokomi savo darbovietėse. Su pensininkais ir bedarbiais jokios pratybos nevykdomos kaip ir numatyta Civilinės saugos įstatyme (3 pav.).

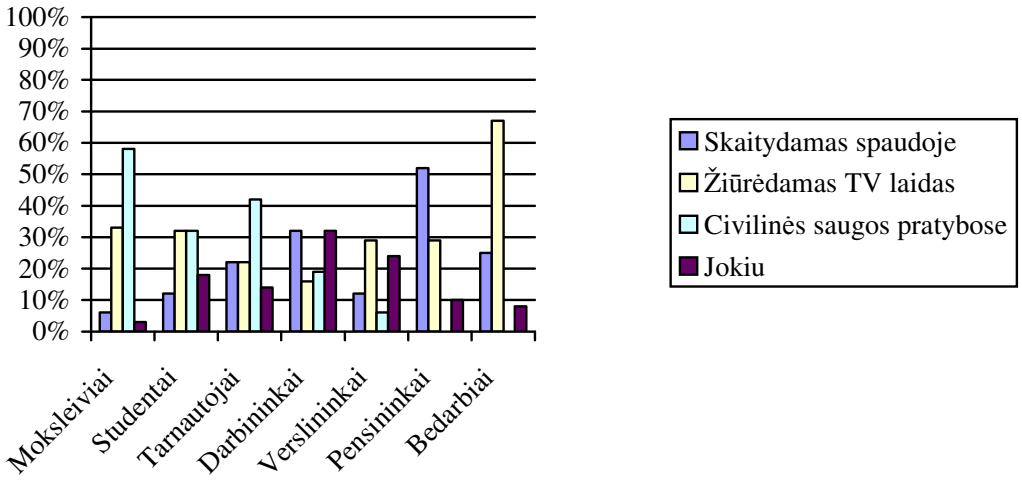

3 pav. Civilinės saugos žinių įgijimo būdai

Deja, vadovaujantis šių tyrimų rezultatais galime teigti, kad visuomenės žinios apie civilinę saugą ir veiksmus ekstremalių situacijų metu yra nepakankamos.

Taip pat palyginti mažas ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų indėlis rengiant darbuotojus praktiniams veiksmams įvykus ekstremaliai situacijai, nors „ekstremalių situacijų valdymo sistemos vykdomų funkcijų įvairovė, kelių lygių struktūra, veiklos sąlygų specifika reikalauja

[13] Čyras P., Dubonis R., Šukys R. ir kt. Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose – Vilnius:Technika, 2009.P.224.

ypatingo personalo parengimo, užtikrinančio darbuotojų gebėjimą efektyviai ir operatyviai vykdyti užduotis ypatingomis sąlygomis“. [14]

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo pakeitimas nereiškia, kad civilinės saugos sistemos reforma Lietuvoje artėja link pabaigos. Ateityje neišvengiamos poįstatyminių teisės aktų tobulinimo ir derinimo su atsakingomis institucijomis procedūros, kas tiesiogiai įtakoja į ekstremalių situacijų valdymo efektyvumą.

2. Lietuvoje tebevyksta civilinės saugos sistemos reforma, nors bet kuriuo metu įvykus ekstremaliai situacijai, jos efektyviam valdymui ir likvidavimui, sukeltų padarinių šalinimui reikalingas aiškus teisinis reglamentavimas.

3. Civilinės saugos mokymas yra reglamentuotas Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Švietimo ir mokslo ministro įsakymais, tačiau visuomenės pasirengimo lygis veikti ekstremalioje situacijoje yra žemas, taip pat palyginti mažas ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų indėlis rengiant darbuotojus praktiniams veiksmams įvykus ekstremaliai situacijai, kas apsunkitų, civilinės saugos ir gelbėjimo institucijų, ekstremalių situacijų valdymą.

LITERATŪRA

Norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.1992, Nr. 33-1014, su pakeitimais ir papildymais iki 2004-07-17.

2. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo pakeitimo įstatymas. 2009 m. gruodžio 22 d. Nr. XI - 63. Žin., 2009, Nr. 159-7207.

3. Civilinės saugos mokymo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7d. nutarimu Nr. 718. Žin., 2010, Nr. 69-3443

4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. liepos 30 d. potvarkis Nr. 766 P „Civilinės saugos signalų sąrašas“

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. liepos 15 d. nutarimas Nr. 796 „Dėl naujos redakcijos Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo koncepcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 89-2339.

6. Konvencija dėl tarpvalstybinio pramoninių avarijų poveikio // Valstybės žinios.2000, Nr. 94-2922.

Specialioji literatūra ir publikacijos:

[14] B. Pitrėnaitė. Lietuvos ekstremalių situacijų valdymo sistemos plėtros problemos. http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas/2006/Leidinys%201(6)/Pitrenaite.pdf; prisijungimo laikas 2010-10-15.

1. Čyras P., Dubonis R., Šukys R. ir kt. Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose – Vilnius:Technika, 2009. P.28.

2. Paškevičiūtė A., Monkeliūnienė J., Vilkelienė D. ir kt. Civilinė sauga mažiems ir dideliems – Vilnius:2007.P.25.

3. Bagdonavičius V. Lietuvos nacionalinis saugumas: teorija ir realijos – Vilnius, 1994.P.8.

4. Baikštys K., Beinoravičius M., Burneika K. ir kt. Civilinės saugos pagrindai – Vilnius:Meralas, 1996.P.157.

5. B.Pitrėnaitė. Teisinio reglamentavimo įtaka ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumui//Jurisprudencija.2006, Nr.5(83).

6. B. Pitrėnaitė. Ekstremalių situacijų komunikacija: teoriniai aspektai ir praktika//Viešoji politika ir administravimas.2008, Nr.26.

7. B. Pitrėnaitė. Rizikos vertinimas ekstremalių situacijų valdyme//Ekonomika ir vadyba:aktualijos ir perspektyvos:mokslo straipsnių rinkinys.2008, Nr.3.

8. B. Pitrėnaitė. Ekstremalių situacijų valdymo politikos formavimo koncepcijos ir jų įgyvendinimas//Viešoji politika ir administravimas.2008, Nr.28.

Interneto svetainės:

1. http://www.vpgt.lt/index.php?219991083

2. http://www.civilinesauga.lt/index.php?lng=lt&content=pages&page_id=19

3. http://www.civilinesauga.lt/index.php?content=pages&lng=lt&page_id=33

4.http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas/2006/Leidinys%201(6)/Pitrenaite.pdf

EXTREME SITUATION MANAGEMENT OF PROBLEMATIC ASPECTS

Rolandas Nagrockas

Mykolas Romeris University Kaunas Faculty of public security

Summary. Civilian security systems' problems weren't analyzed in Lithuania. The accident in the atomic electricity of Ignalina, accidents in the transport with radioactive materials and dangerous materials which are used in the factories, illnesses, ecological threat for chemical weapons which were drowned in the Baltic sea – for these and other dangers have to be ready civilian security system institutions and society must ensure people's health. Especially, employees who work in civilian security system must learn about civilian security because it depends on effectiveness ruling in extreme situations.

Keywords: Civil security, civilian security teaching, extreme situation, extreme situations' ruling.